

Az ezerarcú Aymé

G. Czimmer Anna

MARCEL AYMÉ: A FALJÁRO. EURÓPA KÖNYVKIADÓ, BUDAPEST, 1958.

Marcel Aymé nem tartozik sem a legnagyobb, sem a leghíresebb mai francia írók közé, mégis alighanem túl fogja élni nem egy akadémikus emlékeztét, akkor is, ha a Francia Akadémia nem biztosítja halhatatlanságát. Olyan különleges színfoltja az irodalmi mezőnynek, hogy megérdemli a megkülönböztetett figyelmet. Francia irodalmi körökben pár évvel ezelőtt még „ismeretlen” Aymének, „szokatlan” Aymének aposztrofálták, ma mezei patkánynak és városi parasztnak nevezik. Magyarul most első ízben megjelent egyik könyvének fordítója, Bajomi Lázár Endre Karinthyhoz, Molnár Ferenchez hasonlítja, sőt megkockáztatja Móricz Zsigmonddal és Tersánszky J. Jenővel összevetni. Jómagam, paraszti tárgyú regényei olvasása nyomán a „franciák Tamásijának” tartottam, mindaddig, míg *A faljárót* nem olvastam. Ha Babbitcsal azt vallom, hogy az irodalom nagyjai téren és időn át üzenetnek és felelgetnek egymással, akkor Rabelais, Voltaire és Aristophanes üzenetét is kiéreztem Ayméből. Mindezek inkább

csak hasonlatok, mintsem értékelések, de mindenképpen helytálló kerülgetések, amelyekkel kaleidoszkópszerűen színes, szellemtől csillogó írói skáláját körülírni próbáljuk.

Nagy varázsló és nagy kópé. Kópéságai erősen emlékeztetnek Tamási Áron kópéságaira, már azért is, mert úgyszólván lefordíthatatlanok más nyelvre, ízük, zamatuk elvész. Mindketten szülőföldjük szellemi tevényéből szívták inspiráló éltető nedveit. Aymé vidéki, de nem paraszti származású — falusi kovács fia —, nem „népi” író a nálunk szokásos értelmezésben, de a francia falusi életnek olyan képét nyújtja, amilyent más író műveiből eddig nem kaptam. Mint Franche Comté szülőtte, jól ismeri a Svájccal határos francia Jura-vidék néprajzát, tájszólását, a falu parasztjait, kupeceit, csempészeit, vadórzóit, mezőőreit, sírásóit, postásait, jegyzőjét, tanítóját, plébánosát, lódotortát. Mindezek előttünk élnek könyveiben, apró és nagy ravaszkodásaikkal, politikai kised játékaikkal, törődéseikkel, nemi életükkel, ájtatoskodásaikkal, babonáikkal és egyenes szókimondásukkal profanizálva és fügét mutatva mindannak, ami klerikális értelemben szent. Aymé sohasem folya-

modik ahhoz a bizonyos három ponthoz, amellyel a „nem szalonképes” szavakat szokás helyettesíteni. Mindent a maga nevének nevez (ebben is hasonlít Tamásihoz), minden frivolság és csintalanság nélkül, úgyhogy önála éppoly természetes és tárgyhoz tartozó, mint David Teniers vagy id. Brueghel paraszti életképein egyes „illetlen” figurák. A nagy kópé és imponzor Aymé mindezeknél túl nagyon komoly író. Utólérhetetlen mestere a tragikomikus kétértelmű helyzetek ábrázolásának. Ha nevével vagy botránkozzat, ez nála nem írói cél, hanem csupán meghökkenő kifejezési eszköz mondanivalójának. Hasonlóképpen, amikor a kép telenségnek bírodalmába ugrat át, az nem elrugaszkodás a földi valóságtól, hanem a rámutatás eszköze. Labdázik olyan komoly fizikai fogalmakkal, mint tér, idő, súly, szín, sőt labdázik az étellel és a halállal is. A legnagyobb kép telenségeket egyszerű tényekként közli, minden magyarázgatás nélkül (például hogy egyszer egy kanca zöld csikót ellett).

A *faljáró* (Le Passet-Muraille) némi ízelítőt ad Aymé sokoldalú alkotó tevékenységének egyik ágából, a novellából. Ezek a képtelen történetek az ő sajátos írói visszahatásai a háborús időkre, a német megszállásra. Kifogyhatatlan a látszatra játékos ötletekben, de ezeken keresztül a legélesebb szatirikus bírálóat nyilvánul meg korunk valóságának mindennapos kép telenségei iránt, amilyen például a jegyrendszer, az adó, behajtás, a karhatalmi apparátus, a fegyverek megáldása stb. Ebben a könyvben Aymé városi írónak mutatkozik. Címadó novellájának hőse, a „faljáró”, chaplini kisember típus. A jelentéktelen kis aktakukac írónak, aki soha sehol sem zavar vizet, és nem volt véleménye semmiről, egyszer rájön arra a csodás képességére, hogy észrevétlenül át tud hatolni a falon. Meglepetésszerűen megjelenik főnöke szobájában, és hangosan mondja neki, hogy tökkelütött fickónak tartja. Soha nem álmódott szerelmi kalandba is kerül a falon át, aztán mint kaján bankrabló borsot tör az egész rendőrség orra alá. Hivatalában nem hiszik el, hogy ő a hírhedt Mumus-Mumus, hiába állítja. Egy napon aztán éppoly váratlanul elveszíti csodálatos képességét, és utolsó faljárása alkalmával beleszorul a falba — Aymé nyelvén kifejezve: a kispolgári szellemi börtön áttörhetetlen falai közé. Találkozunk ebben a könyvben a jólétkü és arany szívű végrehajtóval, aki fájló szívvel és teljes emberi részvétellel, de

lelkiismeretesen húzza ki a párnát a polgár feje alól a törvény nevében és ezzel kiérdemli a mennyországot. Megismerkedünk az adóhivatalnokkal, aki saját magának is küld ki adóintést a rend kedvéért, és aki a hátralékosokat felszólítja, hogy feleségüket szolgáltatásuk be adóhátralék fejében, majd anyagi komolysággal szedi be a „kincstári feleségeket” adónyugta ellenében. Találkozunk a mennyországba masírozó hősi halottak seregével, akik mint szemben álló ellenségek is mind a mennyországba jutnak, mert mindkét oldalon igaz ügyért (vagy annak jelszaváért?) estek el. Az élőknek pedig Aymé közellátási hivatala „életjegyeket” osztogat, társadalmi hasznosságuk arányában. Mindenkinek annyi napig van joga élni egy hónapban, ahány szelvény van a jegyén, amit persze hivatalból állapítanak meg. Bemutatja az életjegyekkel folytatott üzérkedést, a feketepiacot is. Gyilkos szatira. De ízelítőt kapunk a könyvben Aymé szívét simogató gyöngéd poéziséről is. Élő valóságként jelenik meg a „hétmérőföldes” csizma egy régiességűzet kirakatában, melyet odaláptott orral, vágyakozva bámulnak a párizsi külvárosi srácok, s amelyet végül a sors a legszegényebb srácnak juttat, hogy éjszaka bejárja vele a világot és reggelre a földkerekség legszebb virágaiból szedett csokrot tehesse édesanyja, a kis takarítónő elé. Ha ezt a novellát filmre vennék, vetekedne a felejthetetlen *Piros léggömbel*.

Néhány elbeszélését filmre vették, többek közt A faljárót is, és az 1957. év legjobb francia filmje az ő *Párizson át* című elbeszéléséből készült. Detektívregény-paródia ez, a titokzatosság kigúnyolása, mert a „büntetett” nem más, mint a német megszállás alatt egy „feketén” vágott marha húsának átszállítása egyik kerületből a másikba, egy rejtélyesen ide-oda futkározó autóban.

Aymé ma ötvenhét éves, írói pályafutása még fölfelé ível. 1926-ban kezdett írni, vidéki biztosítási ügynök korában, de csak 1933-ban, hetedik regényével, a *Zöld kancával* (La jument verte) jelent meg a porondon teljes fegyverzetben mint irodalmi „fenegyerek”, és ez a „botránysiker” osztotta olvasói és kritikusai táborát két részre: lelkes hívekre és elutasítóokra. Ennek a regénynek nemcsak tárgya, hanem írói módszere is egészen szokatlan. Egy falusi lótenyésztő kancája egyszer zöldet csikózott, és ennek a „csodának a látására még a császár is ellátogatott istállójába. Nyomán bizonyos nimbusz veszi

körül a családot, a zöld kanca üdvöské-
jükké válik, képét megfestik. A falon
lógó képről a zöld kanca szemtanúja a
család intím életének több nemzedéken
keresztül, és ezt meséli el memoársze-
rűen a regényben.

Aymé írói művéhez tartoznak még ko-
runk legszebb modern gyermekmeséi,
melyeket kislánya inspirálására soroza-
tosan írt mai gyerekekről és állatokról.
Az utóbbi évtizedben hét színdarabot is
írt, melyek közül a *Nem az én fejem* cí-
mű a budapesti Madách-színház műso-
rán szerepelt az elmúlt évadon: a bírói
lelkiismeret és az igazságszolgáltatás
fontosságainak ayméi tükrö. Ő fordítot-
ta franciára Miller *Salemi boszorkánya-
it* és írt szöveget Walt Disney képeihez.

Különös, de igaz, hogy harminché-
t év munkásságának mintegy hatvanhat
műve közül egyetlenegy sem kapta
meg a kétezernyi irodalmi díj egyikét
sem. Annak a jele-e ez, hogy nem pró-
féta a saját hazájában? Közbe vetve
meg kell jegyezni, hogy a Nobel-díjas
Camus-nek sem ítélték oda soha egyet-
len hazai irodalmi díjat sem. Aymé
könyveinek többmilliós olvasótábora
van, kritikusan is értékelik, és egyre
többet foglalkoznak vele. Ma már egész

irodalma van irodalmának és talányos
emberi egyéniségének. Egy róla írt ta-
nulmányal Jean Cathelin elnyerte az
idei Saint-Beuve díjat. Emberi maga-
tartása lehet az oka, hogy a zsűri tagok
közében nem népszerű. Nem remete
életű magános medve ugyan, de nem is
ügynevezett simulékony ember, nem
kezes bárány. Politikai tisztánlátása
mindig ellenzékivé tette, és ezzel nem
lapít. És nem hiú. Nem fogadta el Coty
köztársasági elnök aláírásával küldött
meghívót, és nem fogadta el a becsület-
rend gomblyukdiszeit sem a közokta-
tásügyi minisztertől. Réme az újság-
íróknak; feleleteivel elképeszti őket.
Minden vallatásnak elejét vette egy
mondatával: — El vagyok ragadtatva az
élettől, az én életemtől. — Nagy termé-
szet kedvelő és játékos (nem a szeren-
csejáték híve, hanem a játéknak a játé-
káért). Szellemi szabadságának, függet-
lenségének harcosa, önmagához hű élet-
művész. Különcsége csupán ebben áll.

Mindezzel rászolgált arra, hogy hama-
rosan meg kapja a Prix des Bouquinis-
tes-t, a Szajna-parti könyvvarusok iro-
dalmi díját, amellyel mindig egy-egy
olyan író egész írói művét jutalmazták,
akit rosszul ismernek és aki még soha
semmilyen más díjat nem kapott.

